

ДИНАМІКА ПОСІВНИХ ПЛОЩ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР У МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Гамаюнова В. В., д. с.-г. н., професор

Хоненко Л. Г., к. с.-г. н., доцент

Гирля Л. М., к. х. н., доцент

Пилипенко Т. В., к. е. н.

Миколаївський національний аграрний університет

Земельні ресурси, як складова природно-ресурсного потенціалу мають пріоритетне значення в процесі забезпечення продовольчої безпеки держави та окремих її регіонів. В умовах зростання потреб в продуктах харчування виникає необхідність об'єктивної оцінки наявних земельних ресурсів з метою раціоналізації та підвищення ефективності їх використання.

Нині в умовах економічної скрути, дорожчезні невідновлюваної енергії (в першу чергу пального і мінеральних добрив) та засобів механізації виробничих процесів, спеціалізацію будь-якого виробництва розглядають як захід його інтенсифікації завдяки можливості кращого використання передових технологій.

Спеціалізація рослинницької галузі в зоні Південного Степу ґрунтується переважно на концентрації у сівозміні посівів найбільш рентабельних культур, серед яких пріоритетна роль належить пшениці озимій та соняшнику [1].

Результати досліджень наукових установ показують, що для одержання високих урожаїв зерна пшениці озимої необхідно 65–70 % її посівів розміщувати після кращих попередників, з них не менше 45–50 % по чорних та зайнятих парах. При цьому в північних районах зони більшу частину пшениці треба засівати по зайнятих парах, а меншу – по чорних парах, у центральних – однакові площі, у південних – перевагу надавати чорним парам [2].

Виходячи із вищезазначеного, актуальним є визначення закономірностей формування структури посівних площ для Миколаївської області та шляхів її оптимізації з урахуванням матеріально-технічного забезпечення господарств, форми їх господарювання і кліматичних умов.

Матеріалами для оцінки питомої ваги культур у структурі посівних площ є статистичні данні Головного управління статистики Миколаївської області за період 1986–2016 років.

Методика досліджень базується на використанні сучасних наукових методів, зокрема: індукції та дедукції, аналізу і синтезу, а також прийоми системного підходу. Узагальнення статистичних даних проводили шляхом групування по видах сільськогосподарських культур.

В останні десятиріччя відзначається тенденція до збільшення в структурі посівних площ культур зернової та технічної груп за рахунок зменшення кормових культур (рис. 1).

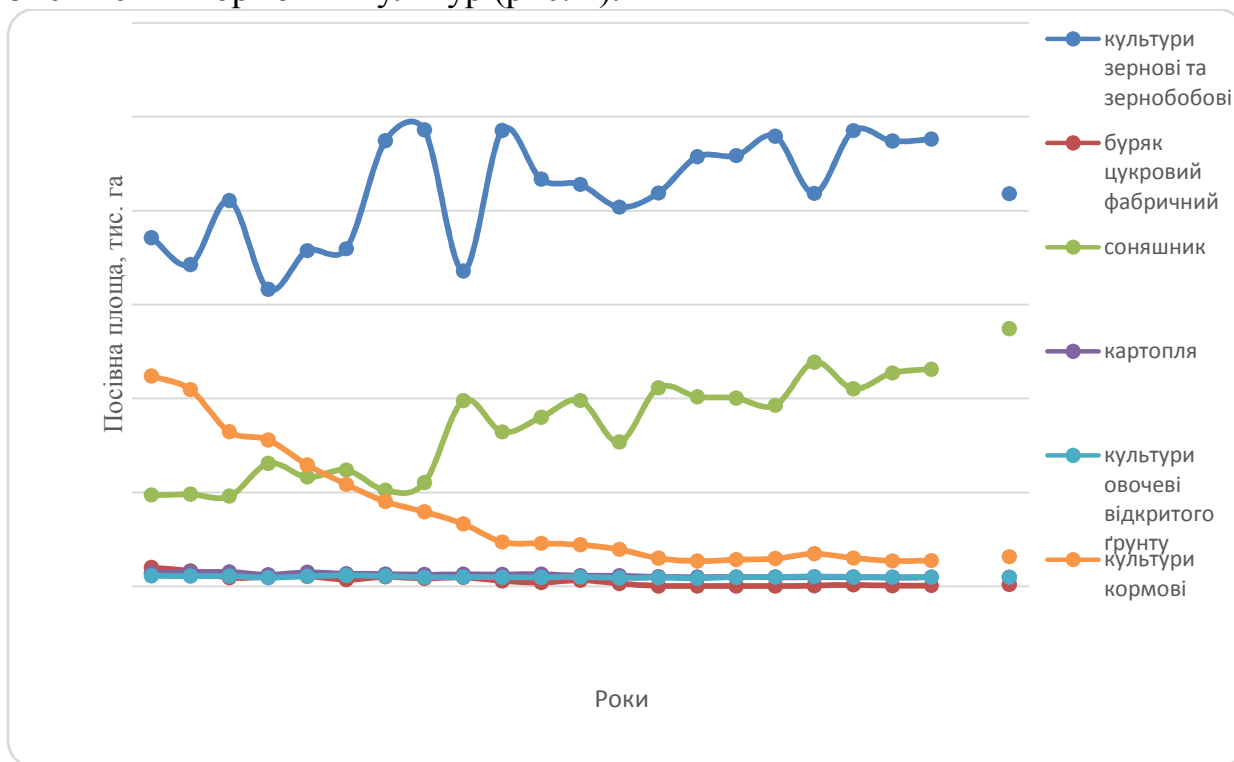

Рис. 1. Посівні площі основних сільськогосподарських культур у Миколаївській області
(за даними Головного управління статистики Миколаївської області)

Зазначене призводить до погіршення добору попередників під основні зернові культури (пшениця і ячмінь) та зниження їх зернової продуктивності. Про що свідчать результати досліджень Миколаївського інституту АПВ (нині Державна установа «Миколаївська сільськогосподарська дослідна станція» Інституту зрошеного землеробства НААН України) та Інституту зернового господарства УААН (нині Інститут сільського господарства степової зони НААН України). Цими науковими установами встановлено: за збільшення частки у структурі посівних площ понад 30 % пшениці озимої, урожайність її знижується, а якість зерна погіршується.

Окрім того, посівні площі під зернобобовими культурами за останні 30 років зменшилися зі 103 тис. га до 12,6 тис. га у 2017 році. При цьому рентабельність виробництва зерна у більшості господарств визначена дуже низькою, а насиченість сівозмін соняшником до 30 % і більше призводить до різкого погіршення фітосанітарного стану, порушення водного режиму, пришвидшення темпів мінералізації органічної речовини і деградації ґрунтів, розповсюдження та пристосування вовчка соняшникового на інших сільськогосподарських культурах.

Оцінка екологічної рівноваги агроландшафтів Миколаївської області зроблена [3] за модифікованою шкалою, в основі якої лежить співвідношення площ ріллі та екологостабілізаційних угідь (ЕСУ) і наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка екологічної рівноваги агроландшафтів Миколаївської області

Тип агроландшафтної території	Питома вага угідь, % до сумарної площі землекористування		Екологічний стан
	рілля	ЕСУ	
0	< 20	> 80	оптимальний
I	20-37	80-63	добрий
II	37-54	63-46	задовільний
III	54-70	46-30	незадовільний
IV	> 70	< 30	критичний
Миколаївська область	74,76	25,24	критичний

За співвідношенням ріллі до ЕСУ екологічний стан агроландшафтів Миколаївської області є критичним.

Проведений аналіз досліджень [3] свідчить, що 16 районів області мають катастрофічний екологічний стан агроландшафтів, що становить 88,1 % від загальної площі усіх сільськогосподарських угідь території області.

Найбільшу розораність мають Арбузинський, Снігурівський, Жовтневий (нині Вітовський) та Первомайський райони (рис. 2).

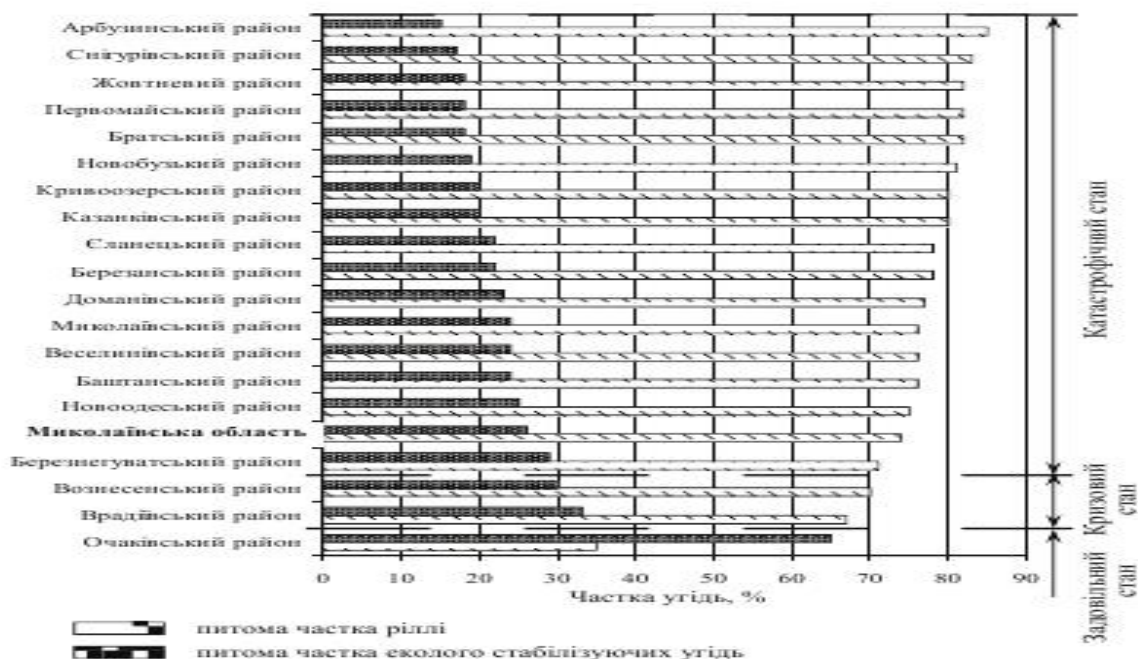

Рис. 2. Співвідношення ріллі до сумарної площі екологостабілізуючих угідь у розрізі адміністративно-територіальних одиниць Миколаївської області [3].

Вознесенський і Врадіївський райони області визначаються кризовим екологічним станом агроландшафтів – 8,9 % від загальної площі всіх сільськогосподарських угідь території області. І лише Очаківський район має задовільний екологічний стан агроландшафтів.

Незадовільний екологічний стан агроecosистем обумовлений насамперед наступними чинниками: недотримання вимог науково-обґрунтованого чергування польових культур, системи ведення сільського господарства і перетворення степу на ріллю; виснаження родючості; деградація ґрунтів та ерозія; розповсюдження бур'янів, хвороб і шкідників; порушення гідрологічного режиму. Такий стан справ загрожує національній безпеці держави і пов'язаний із порушенням міжнародних зобов'язань України в рамках ратифікованих конвенцій [4].

У зв'язку з цим необхідно, насамперед, визначити шляхи диверсифікації технічної групи культур за рахунок збільшення площ ріжю, гірчиці та льону олійного, які є сприятливими попередниками для зернових культур. Це послугує не тільки розширенню номенклатури рослинних жирів, придатних для виробництва біопалива, але і в подальшому зменшенню питомої ваги соняшнику в групі технічних культур.

Література

1. Гаркуша О. М. Сучасні аспекти землеробства Миколаївщини / О. М. Гаркуша, Ф. А. Іванов, В. П. Котков та ін. / – Миколаїв, 2001. – С. 23.
2. Сівозміни у землеробстві України / За ред. Е. Ф. Сайка, П. І. Бойко – К.: Аграрна наука, 2000. – 146 с.
3. Літвак О. А. Екологічна рівновага агроландшафтів регіону / О. А. Літвак// Фінансовий простір – № 2 (18)–2015. – С.381–387
4. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Миколаївській області у 2013 році [Електронний ресурс]. – Миколаїв: Управління екології та природних ресурсів Миколаївської облдержадміністрації – 2014. – Режим доступу : <http://www.duecomk.gov.ua>.